

Veiledning for gravferd

Norsk Luthersk Misjonssamband og NLM trossamfunn

Innholdsfortegnelse

Veiledning for gravferd	1
Generelt om gravferdshandling og lovgrunnlag.....	2
Aktuelle lovparagrafer	2
Melding om dødsfall og kontakt med gravferdsbyrå.....	2
Kontakt med pårørende	3
Når dødsbudet kommer	3
Forbered gravferdsdagen	5
Etter sorgsamtalen.....	7
Båreandakt	7
Gravferden.....	8
MINST EN DAG FØR GRAVFERDEN	8
Gravferdsdagen - før seremonien.....	8
Seremonien	8

Generelt om gravferdshandling og lovgrunnlag

Gravferdshandlingen er fellesskapets avskjed med den som har gått bort. Når en person er død, skal de som stod vedkommende nær, vanligvis familien, sørge for at den avdødes legeme behandles på verdig vis og får en verdig gravferd. Før 1889 var det vanlig at gravferden skjedde fra avdødes hjem, gjerne ledet av lekmenn med åndelig tillit i nærmiljøet. Gravferd skjer nå fra kirke, bedehus eller menighetslokaler alt etter hvor avdøde var medlem eller hørte til. Nå følger stadig flere misjonssambandsforsamlinger flere av sine medlemmer gjennom hele livsløpet og da også gravferd. Ansvar for gravferd har også blitt tydeliggjort overfor medlemmer av NLM Trossamfunn.

Grunnleggende bestemmelser som gjelder gravferd er gitt i [gravplassloven](#). Etter gravplassloven er det "den avdødes nærmeste etterlatte" som bestemmer hvordan gravferden skal skje. Avdødes hjemkommune har ved kirkelig fellesråd ansvar for klargjøring og tilvising av gravplass. Her følger utdrag fra loven av 7. juni 1996:

Aktuelle lovparagrafer

§ 1. Grunnleggende bestemmelser. *Gravlegging skal skje med respekt for avdødes religion eller livssyn. Gravlegging skal skje på offentlig gravplass eller på gravplass anlagt av registrert trossamfunn i henhold til tillatelse etter [trossamfunnsloven § 21](#).*

§ 6. Rett til grav. *Avdøde personer som ved dødsfallet hadde bopel i kommunen har rett til fri grav på gravplass her. Det samme gjelder dødfødte barn når moren eller faren har bopel i kommunen. Gravplassmyndigheten kan gi tillatelse til at også personer uten bopel i kommunen gravlegges på gravplass i kommunen. Det kan da kreves dekning av kostnadene ved gravferden og avgift som ved feste av grav. Ved gravlegging i grav som er særskilt tilrettelagt for å imøtekomme religiøse og livssynsmessige minoriteters behov, dekkes kostnadene av kirkelig fellesråd i hjemkommunen når denne ikke selv har anlagt slike graver.*

§ 7. Åpning av grav og flytting av begravet. *Gravplassmyndigheten tilviser og gir tillatelse til åpning av grav på gravplass.*

§ 9. Hvem som sørger for gravferden. *Den som har fylt 18 år, kan i skriftlig erklæring fastsette hvem som skal ha rett til å sørge for gravferden. Erklæringen skal være underskrevet og datert.*

§ 10. Kremasjon. *Kremasjon skal skje i godkjent krematorium og senest 10 virkedager etter dødsfallet. Begjæring om kremasjon fremsettes av den som sørger for avdødes gravferd.* **§ 12. Frist for gravlegging.** *Dersom avdøde ikke er blitt kremert, skal gravferden skje senest 10 virkedager etter dødsfallet. Dersom avdøde er blitt kremert, skal gravlegging skje senest 6 måneder etter dødsfallet.*

Melding om dødsfall og kontakt med gravferdsbyrå

Det vil som oftest være de pårørende eller en lege som melder fra om dødsfallet. Melding skal gå til politi/skifterett, som formidler meldingen videre i det offentlige systemet. Dersom de pårørende ønsker hjelp av gravferdsbyrå, er det viktig å ta kontakt tidlig. Ønske om gravferd i Misjonssambandet vil som regel komme fra de pårørende eller gjennom et gravferdsbyrå, dersom det ikke er avklart allerede før dødsfallet. Det er viktig å møte de pårørende på en vennlig og samarbeidsvillig måte, enten avdøde var medlem av forsamlingen eller ikke. Dersom avdøde hadde ytret ønske om en spesiell person som leder av gravferden, eller om de pårørende har ønske i så måte, bør det tas hensyn til dette. Ellers er det naturlig at det er forsamlingens pastor eller en annen fra forsamlingens ledelse leder og/eller taler i gravferden.

Misjonssambandets regionleder kan kontaktes om en ønsker taler eller leder av gravferden. Det koster ikke familien noe. Den som skal lede gravferden bør tidlig ta kontakt med gravferdsbyrået for å bidra til at begravelsen i størst mulig grad skjer i samsvar med de pårørendes ønsker. Det er viktig at det i alle tilfeller føres gode samtaler med de etterlatte.

Gravferd fra en forsamling skjer med utgangspunkt i bibelsk bekjennelse og tro, og handlingen uttrykker at mennesket er Guds skapning, at Gud gjennom Jesu Kristi død og oppstandelse har lagt grunnlaget for menneskets frelse og at det frelses ved tro på Ham, at mennesket på dommens dag skal stå til ansvar for sitt liv, og at det skal gjenreises i legemets oppstandelse.

En gravferd har en ytre ramme som innvirker på den praktiske gjennomføringen. En del forsamlingslokaler er ikke praktisk tilrettelagt for gravferd. De har heller ikke noen tilknytning til et gravsted eller utstyr for å gjennomføre en gravferdshandling. Derfor bør en alltid når gravferd skal gjennomføres i Misjonssambandet anmode pårørende om å bruke gravferdsbyrå. De har utstyr som trengs. Blir det aktuelt eller nødvendig å leie kirke for gravferd i regi av Misjonssambandet, og eventuelt organist eller annet personell fra Den norske kirke, er det kirkevergen som skal kontaktes. Pårørende må gjøres oppmerksom på at de da må betale leien. Misjonssambandets liturgi for gravferd brukes.

Det er gravferdsbyrået som brukes som tar da må ta seg av kontakten med kirkevergen og offentlige myndigheter. Det er viktig at det tidlig opprettes god kontakt mellom de etterlatte, gravferdsbyrået og den som skal forrette gravferden. Byrået har som regel det utstyret som trengs for gravferden, men både forsamlingen og de etterlatte kan være med å sette preg på den praktiske gjennomføringen av seremonien. Det er ikke offentlige plikter eller bestemmelser knyttet opp mot selve innholdet i gravferdshandlingen.

Tidspunktet for gravferden må avtales og samordnes med gravplassmyndigheten, som i de fleste tilfeller vil være kirkevergen. Det trengs mannskap til å åpne og lukke grav på gravplassen, og tidspunktet for gravferden må koordineres med kirkevergens planer. Gravferdsbyrået tar seg av denne kontakten hvis ikke annet er bestemt.

Kontakt med pårørende

Den som tar på seg å lede en gravferd, må tidlig i prosessen ha en eller flere samtaler med de etterlatte. Samtalen(e) skal gi hjelp i sorgarbeidet, avklare administrative forhold, forberede gravferdsseremonien og formidle kontakt. Den første samtalen vil innebære tilbud om oppfølgende samtaler i etterkant. Det er de pårørende som fremmer ønske om en person til å lede gravferden og tar kontakt med vedkommende. Normalt vil det være en forsamlingsleder, pastor, forkynner, misjonsleder eller en annen kompetent leder utpekt av et styre eller tilsynsråd som blir kontaktet. Alle Misjonssambandsforsamlinger bør ha et register over aktuelle tillitspersoner som er godkjent av forsamlingens styre/tilsynsråd som er kjent/meldt til regionleder. Det følgende lister opp noen momenter å huske på for deg som blir bedt om å lede en gravferd.

Når dødsbudet kommer

Dødsbudet kan komme via telefon, SMS eller ved at noen ringer på døra. Da bør alt annet legges til side. Om det er et "forventet" dødsfall, kan videre samtaler gjøres litt senere, men det beste er å ta en første kontakt så snart som mulig. Har det vært en sykdomsperiode i forkant har det kanskje allerede vært en første kontakt, noe som vil være en fordel for den videre samtalen.

Spør de pårørende om de ønsker å bruke et gravferdsbyrå, og om dette allerede er kontaktet, slik at du kan ringe byrået for å koordinere det som videre skal skje.

Byrået har behov for tidlig kontakt med de etterlatte for å få avgjort praktiske spørsmål vedrørende gravferdsdag, annonse og annet. Men de sørgende kan ha behov for å snakke om sorgen i forkant av alt det praktiske. Du må være villig til å ta en tidlig samtale med dem.

Om den geografiske avstanden er stor, vil en del kunne avklares via telefon, men sørg i så fall for å få vite om det er andre mennesker som kan ta seg av den sørgende og være til stede for vedkommende.

De uventede/plutselige dødsfallene (slag, ulykker, selvmord, osv) kan være ekstra utfordrende. Da er det viktig at du tar tak i saken med en gang. Det kan hende du må gå med dødsbud, noe som er vanskelig, men det kan ikke utsettes. Via smarttelefonen kommer meldinger raskt, men det beste for de pårørende er å få vite om dødsfallet ansikt til ansikt. I slike tilfeller **må** du dobbeltsjekke det som gjelder de faktiske forhold, noe du gjør med lege eller politi. Skriv ned det du får av konkret informasjon. Når du så har delt alt du vet med de etterlatte, må du gjøre det klart at du ikke vet mer akkurat nå.

Ta gjerne med deg en person som kan være til støtte for deg. Det kan være din ektefelle, en annen i forsamlingen, eller en fagperson du får tak i og har tiltro til. Media kan være på saken. Da må du tilby din hjelp til å svare på spørsmål om familien ønsker det.

Når barn/unge dør blir apparatet utvidet. Barnehage/skole blir gjerne involvert sammen med kommunens kriseteam. Vær gjerne to som deler på oppgavene i slike tilfeller. Spesielt der ungdommer dør, er det mange andre ungdommer som trenger å få gi uttrykk for sin sorg.

Husk at det er mange måter å sørge på (fornekting, sinne, gråt, m.m.). Vis respekt for det.

Starten av samtalen

Kle deg pent og nøytralt og møt opplagt til samtalen. Det er naturlig å tenke at den foregår hjemme hos den/de nærmeste pårørende. Du må kondolere og hilse på alle og ikke overse noen. Ikke unnskyld at du har liten erfaring med slike samtaler. Vær heller opptatt av å skape trygghet. Fortell hvem du er og at du vil være til hjelp som best du kan.

Skriv gjerne ned de pårørendes navn dersom du ikke kjenner dem. Det er din plikt å passe på at alle blir sett. Du bør ha et særskilt fokus på ektefelle, barn og barnebarn. Det kan også være andre pårørende som signaliserer behov. Du vil forstå det når du er der. Når noen er dominerende, må du ikke overse de andre.

Du vil ofte i en slik samtale komme nær mennesker som ikke har et aktivt forhold til kristen tro, og du kan møte mennesker som lever i opposisjon til Misjonssambandets kristendomsforståelse. Møt dem alle med respekt.

Det er ikke alltid du skal si så mye, men du skal være nær og lyttende. Dette er ikke stedet for å holde andakt, men du kan gjerne dele et ord om Jesus og be en kort bønn. Selv om den avdøde var en kristen, vær forsiktig med å være mer åndelig i ditt språk enn det den avdøde kunne stå for.

Snakk om dødsfallet. De pårørende har ofte behov for å snakke om det som har hendt, og da skal du lytte aktivt. Hva hendte i forbindelse med dødsfallet? Fikk dere snakket ut og tatt farvel? Still gjerne korte oppfølgingsspørsmål som viser at du er oppmerksom. Dette kan få fortellingen på gli. Det kan være flere ulike inntrykk av avdøde, og ulike syn kan komme fram. Det er greit!

Det er ikke så farlig om det blir litt stille innimellom, men om det stopper opp for lenge kan du bruke noen grep for å få samtalen i gang igjen. Spør gjerne om konkrete ting i stua der dere sitter: Bilder eller andre ting som kan være knyttet til avdøde. Det er godt om det blir snakket om vedkommende, det hjelper i bearbeidingen av sorgen.

Er det noen som ikke er til stede som bør få beskjed? Her kan du hjelpe til, for det er ofte kaos i tankene hos de etterlatte, og de har ikke tenkt på det selvsagte på grunn av sorgen.

Gjennomgang av det praktiske

Be de etterlatte å kontakte gravferdsbyrå om det ikke alt er gjort. For noen *kan* det være en hjelp i sorgarbeidet å få ha ”hånda på rattet” i denne fasen også, det er viktig å informere om at byrå være til stor hjelp. Og at en fra Misjonssambandet ikke kan seg av alt et gravferdsbyrå gjør. En av de pårørende blir uansett den ansvarlige for gravferden rent formelt.

Her skal en hjelpe de pårørende i deres situasjon og gi råd. Det kan bli spørsmål etter praktiske ting og kan en svare på hvordan det ordnes er en til stor hjelp.

Praktisk sjekkliste

Sjekklisten inneholder mye som et gravferdsbyrå avklarer og ordner.

- Er kirkeverge kontaktet med tanke på åpning av grav, evt. ordning for kremasjon?
- Er lokale for gravferden bestemt? Skal en bruke forsamlingslokalet/bedehuset eller leie kirken? Er det aktuelt å bruke kommunale lokaler? Hvem har ansvar for leie, opplåsing, tilrydding, lydanlegg, musikk til sangene og rydding av salen/huset?
- Er gravferdsdagen bestemt? Hvor lenge skal seremonien vare? Skal det være ny gravferd etterpå?
- Hva ønskes med tanke på minnesamvær?
- Dødsannonsen: Er alt kommet med?
- Ønsker familien bæreandakt?
- Vil de etterlatte se den avdøde (syning)?
- Hvordan vil de at gravferden skal være? Ønsker de kremasjon?
- Hva er det greit å opplyse om i forsamlingen for å gjøre dødsfallet kjent?

Forbered gravferdsdagen

Selve ordningen (liturgien) for gravferden finner du på Misjonssambandets hjemmeside. Den finnes både på [bokmål](#) og [nynorsk](#). I samtale med pårørende skal dere gå gjennom ordningen som blir brukt. Hensikten er at misforståelser skal lukes vekk, det skal skapes trygghet, og de pårørende skal oppleve at de får et eierforhold til gravferden.

Minneord

Hvem skal holde minneord? Hva skal det inneholde? Det beste er om et medlem av nær familie holder minneordet, men ofte blir du bedt om å lese minneordet på vegne av familien. Si gjerne til de pårørende at du kan overta opplesningen av minneordet dersom de ikke makter å fullføre det. Det kan gjøre at de får mot til å prøve.

Om du skal skrive minneord ned sammen med de pårørende, er det viktig at det er familiens perspektiv som kommer fram. Skriv ned, og les det opp for de pårørende (dette kan også skje senere), slik at de får

anledning til å stryke eller legge til. Dette skaper trygghet, og viktig å luke ut faktafeil før i gravferden. Få med nyansene, og gi en nøktern framstilling av avdøde.

Uansett hvem som skriver minneordet bør det inneholde objektive personalia om avdøde.

Unngå å tiltale avdøde med "du" i minneordet.

Pålegging av blomster og hilsener

Byrået tar ofte hånd om dette, men ledelsen her kan også bli overlatt til deg.

Det er viktig at krans og hilsen fra de nærmeste blir lest opp. Disse skal slippe til først.

Alt skal i prinsippet være godkjent av de pårørende på forhånd. Unngå at tilfeldige talere slipper til.

Dersom det er mange blomsterhilsener må dere avtale hvilke som skal lese opp. Om ikke alle leses, kan en ved avslutningen av denne delen av gravferden si noe slikt som: *På vegne av familien formidler jeg en varm takk for alle andre blomsterhilsener som er kommet inn. Det blir satt stor pris på dette midt i sorgen, og dere kan være trygge på at alle kort og hilsener blir lest og tatt vare på i dagene som kommer.*

Skriftlesing

Ordningen/liturgien inneholder ulike skriftavsnitt, og det er naturlig å ta de pårørende med på råd om hvilke avsnitt som skal leses.

Under gravferden sier lederen: "La oss høre hva Guds ord vitner om livet og døden, om dommen og det evige liv." Det er derfor naturlig at skriftavsnittene som brukes omhandler disse temaene.

Husk at ordningene inneholder forslag til skriftavsnitt som passer ved barns gravferd.

Om familiemedlemmer vil ta del i skriftlesningen er dette fint, og de må gjerne benytte den bibeloversettelsen som er mest naturlig for dem.

Salmer/sanger

Det er familien, ikke du eller byrået, som skal gi føringer om hvilke sanger/salmer som skal brukes.

Det kan komme ønsker om fellessang(er) som du tenker er upassende og/eller vanskelig for forsamlingen å henge med på. Prøv å være fleksibel i slike situasjoner. Foreslå at ei mindre gruppe kan synge dette i forbindelse med minneordene, eller under et minnesamvær, hvis noe slikt er planlagt i etterkant av begravelsen.

Dersom det velges sanger/salmer som bryter med forsamlingens trosbekjennelse eller Misjonssambandets bibelsyn, verdier og etisk overbevisning, må det sies fra – men på en varlig, men tydelig måte.

Normalt bør sanger/salmer være kjente og kan hentes fra Sangboken med tillegg eller Norsk Salmebok. Les gjerne gjennom sangene som er valgt. Passer det som står i sangene inn i situasjonen? Og passer de med tanke på den som er gått bort?

Det er flott med sanginnslag etter familiens ønske der det er mulig, men også her bør det samtales om innholdet i det som skal synges.

Det er vanlig at organist/pianist spiller noen minutter før seremonien starter. Alternativt kan ønsket musikk spilles over et lydanlegg.

Andre moment å ta opp i samtalen

- Var det et bibelord/avsnitt som betød noe særskilt for avdøde? Er det bibelord som dukker opp i samtalen? Bruk gjerne disse under gravferden og i andakten.
- Har de etterlatte ønske om at en annen enn deg skal ha talen i gravferden? Det kan for eksempel være en forkynner, en misjonsleder eller en person som står familien nær.
- Når er det naturlig å møte opp til begravelsen?
- Hvem skal stå i døra og dele ut ark med sanger? Hvem har ansvar for å trykke disse (særlig aktuelt hvis de pårørende ikke har engasjert gravferdsbyrå)?
- Hvem skal bære kista?
- Hvilken målform skal en bruke under skriftlesningen og "Vår Far"?
- Hva skal sies på vegne av familien, og hvem skal si det?
- Hvordan skal en formulere takk og annonsering av minnesamvær ved slutten av seremonien?
- Hva skal skje ved graven? Ønsker de etterlatte jordpåkastning? Skal kista senkes helt ned, bare litt ned, eller begge deler? Her er det ulike skikker rundt om i landet.

Avslutning av sorgsamtalen

- Lytt til spørsmål som måtte komme, ikke minst fra barn og unge.
- Spør om det er videre behov. Noen steder kan sorggrupper være tilgjengelige.
- Husk taushetsplikten. Minn gjerne deg selv og de pårørende om at du har slik plikt.
- Avtal gjerne videre samtale, og del kontaktinformasjon.
- Ikke signaliser at du har det travelt. Trekk deg naturlig tilbake når alt er gjennomgått.

Etter sorgsamtalen

- Følg opp avtaler som er inngått.
- Forbered gravferden godt, og vær i bønn til Gud om å få et godt budskap å dele.
- Det er bedre å stille lite forberedt til andre avtaler enn til en gravferd.
- Ta gjerne kontakt med familien noen dager etter gravferden. Mange tar kontakt før gravferden og på selve dagen, men det kan ofte bli stille etterpå.
- Be "diakonale" personer eller grupper i forsamlingen ta kontakt med de etterlatte.
- Du vil kanskje i etterkant tenke at du har gjort en del feil. Ta kontakt med en veileder/mentor om dette, slik at du kan bearbeide sakene og lære av dem.

Båreandakt

Dersom de pårørende ønsker det, er det godt å samles i en mindre sammenheng for de nærmeste, i et rom nær der hvor båren står. En representant for gravferdsbyrået eller en ansatt ved sykehjemmet/sykehuset der den avdøde ligger, vil hjelpe til med å trille båren inn i et kapell eller lignende. Dersom det skal være syning av den avdøde, kan det være klokt å lette på lokket i forkant, gjerne sammen med de pårørende.

En båreandakt består gjerne av

- Velkomstord på vegne av ektefelle/familie. Her kan det sies litt om dødsfallet og gravferden som venter.

- En salme/sang der du eller en annen leder sangen.
- En kort andakt (5-10 min.).
- En ny salme/sang.
- Takkeord for stunda, med informasjon om at man kan sitte i rommet ei stund til.

Dersom det skal være syning av avdøde:

- Si til de frammøtte at det nå blir åpning av kista slik du er bedt om, og at det er helt i orden at de som ikke vil være med på det, kan få gå ut av lokalet, og eventuelt komme inn igjen senere.
- Hjelp til med åpning og lukking av kista dersom de pårørende ønsker dette.

Gravferden

MINST EN DAG FØR GRAVFERDEN

- Ha god dialog med gravferdsbyrået om detaljer. Hvis du opplever at dialogen ikke er helt god, kan det være aktuelt å snakke med kirkeverge, kirketjener (eller tilsvarende) og organist/pianist. Skulle det være et unntakstilfelle hvor gravferdsbyrå ikke er i bruk ta kontakt med kirkeverge, kirketjener (eller tilsvarende) og organist/pianist om alle detaljer.
- Ha telefonnummer til byrå/kirketjener tilgjengelig (før det gjerne opp i ditt detaljprogram).
- Lag et oppsett av programmet som er noe mer detaljert enn sangarket, og gi det til de ovenfor nevnte.
- Lag et detaljert program for gravferden for din egen del. Unngå løssark og store ark, - bruk gjerne A5-format. Skaff deg en enkel perm som du kan ha arkene inni.

Gravferdsdagen - før seremonien

- Kle deg skikkelig, - helst i svart/hvitt eller noe nøytralt. Vær forberedt på værerslag.
- Vær tidlig ute,- en halvtime før seremonien starter er minimum.
- Se gjerne bortom graven dersom det er praktisk mulig. Det må være en klar avtale om hvem som skal senke kista, og dersom det er deg må du være klar over hvordan senkemekanismen fungerer.
- Spør gjerne kirketjener/byrå om det er klart hvilken vei kista skal vende, slik at det ikke blir noen usikkerhet om det ved graven. Her kan være litt ulike lokale skikker.
- Gå gjennom programmet sammen med kirketjener, byrå og organist/pianist.
- Test lyd.
- Slå av mobil eller sett den i flymodus (og minn gjerne forsamlingen om å gjøre det samme).
- Hils på de pårørende før seremonien tar til.
- Sett deg i bakgrunnen framme på podiet/koret, men helst med blikkontakt med organist/pianist og representant fra gravferdsbyrået.
- Det er vanlig at organist/pianist spiller noen minutter før seremonien starter.

Seremonien

- Husk at det er du som leder samlingen, i tilfelle noen venter på hverandre.
- Den vedtatte gravferdsordningen brukes.